

Florence. Konflikty mezi guelfy a ghibelliny

Po smrti markraběnky Matyldy (1115) se také ve střední Itálii začaly feudální vztahy uvolňovat, což byla důležitá podmínka pro vznik městských komun. Vývoj poměrů v toskánských komunách lze ilustrovat na příkladu Florence, která v následujících stoletích sehrála velmi významnou roli jak v politických, tak také v kulturních dějinách Itálie. Již kolem roku 1125 Florence vedla lokální války proti jiným městům (Fiesole, Pisa, Siena) a proti okolním šlechtickým rodům (Alberti, Adimari, Guidi aj.). Existence komuny s vládou konzulů je ve Florencii doložena v roce 1138. Ke zpomalení emancipace toskánských komun došlo v době Fridricha I. Barbarossy, kdy pokračoval zápas mezi mocí císařskou a papežskou a také mezi starou feudalitou, která byla na straně německých císařů, a novými vrstvami měšťanstva. V Toskánsku v té době vládl císařem dosazení vikáři. Teprve až Jindřich VI. Florencii vrátil jurisdikci nad územím několika mil kolem města, a to díky tomu, že ve městě existovala silná ghibellinská strana, která podporovala politické záměry Hohenstaufů. Naopak po smrti Jindřicha VI., když získala převahu moc církevní a jí oddaní guelfové, Florence znovu zahájila boj proti drobným i mocnějším feudálům v okolí.

V roce 1207 je doložen první florentský podestà. Vedle něho se na správu komuny podílelo městské shromáždění (Consiglio dei Cento). Každá městská čtvrť (quartiere) přispívala k městskému vojsku svou korouhví (gonfalone). Popolo grasso tvořili především soudci a notáři, obchodníci sukrem, směnárníci a bankéři, soukeníci, hedvábníci, kožešníci. Popolo minuto představovali příslušníci méně výnosných řemesel. Cechy byly nástrojem odporu proti šlechtě (nobili). Později docházelo k prolínání mezi šlechtou a nejbohatšími příslušníky vrstvy popolo grasso. Jedním z nejmocnějších cechů byl cech obchodníků zvaný **Arte dei Mercatanti** neboli **Arte di Calimala**.

Tvrký boj mezi Fridrichem II. a papežským stolcem se odrazil také ve Florencii, a to v podobě střetů mezi ghibelliny a guelfy. V době, kdy měl Fridrich silnou pozici, ve Florencii dočasně zvítězili ghibellini. Po jeho smrti (1250) se správy města naopak zmocnili guelfové a dokonce došlo k občanské válce, kdy se rod Uberti z Manfredova popudu pokoušel zlomit vliv měšťanstva. Ghibellini však byli vyhnáni (1258) a někteří z Ubertiů byli dokonce popraveni. Byla přijata nová městská ústava, podle níž hlavními představiteli komunální moci byli podestà a capitano del popolo (vojenský hejtman, pod jehož velení spadalo 20 korouhví městských a 90 venkovských); oba museli být cizinci. Nové vedení města vedlo expanzivní politiku vůči sousedům – Pisa a Siena musely uznat florentskou převahu, Pistoia a Volterra byly podmaněny, pevnost Poggibonsi úplně zničena.

Manfred s německými žoldněři pomáhal ghibellinské Sieně, kam se uchýlili také ghibellini z Florencie. Jejich vůdce Farinata degli Uberti vyzýval všechny toskánské pány z ghibellinské jednoty k tažení proti Florencii. V roce 1260 se odehrála **bitva u Montaperti** na řece Arbie (poblíž Sieny). Florentští guelfové byli poraženi, útočištěm mnohých z nich se stala Lucca. Ve Florencii byl jmenován ghibellinský podestà Guido Novello z rodu Guidi. Farinata degli Uberti po svém návratu z exilu naštěstí zabránil zničení města, které plánovala většina ghibellinů.

Guelfové vypuzení z Florencie po bitvě u Montaperti se přidali k vojsku Karla z Anjou, kterého francouzský papež Urban IV. roku 1263 povolal do Itálie proti Manfredovi a učinil ho králem sicilským a neapolským. V této orientaci pokračoval i Klement IV. Po bitvách u Beneventa (1266) a u Tagliacozza (1267), které znamenaly porážku Hohenstaufů a tedy i ghibellinů, ve Florencii došlo za přispění Karla z Anjou k převratu. Guelfové se vrátili a naopak byli vypuzeni mnozí ghibellini. Florencie se tak stala definitivně guelfskou, s pevně organizovanou nadvládou guelfské strany. Tento obrat pomohl měšťanstvu, ale připoutal město ke Karlovi z Anjou (ostatně, bohatí florentští kupci a finančníci již dříve sponzorovali jeho boj proti Hohenstaufům). Také mnoho jiných toskánských obcí a měst se přidalo na guelfskou stranu. Karel z Anjou měl být ve Florencii po dobu 10 let „všeobecným smírce“. Skutečnou moc měli však bankéři – Peruzzi, Adimari, Spini, Rucellai, Salimbeni aj., kteří se Karlova vlivu nebáli, neboť jim dlužil velkou částku peněz.

Bohaté město ovšem lákalo i papeže Řehoře X. z rodu Visconti (1271–76), když potřeboval peníze na zamýšlenou křížovou výpravu. Chtěl se stát ve Florencii „mírotvůrcem“ a posílit tam svou pozici. Cestou na Lyonský koncil se ve Florencii zastavil s celým svým dvorem (léto 1273). Pokusil se tam dojednat mír mezi guelfy a ghibelliny, ovšem sám Karel jeho snahu překazil, neboť po usmíření stran by se on sám stal ve Florencii postradatelným a ztratil by nad ní vliv. Papež byl tímto jednáním popuzen a nad Florencií vyhlásil interdikt (zákaz sloužit mše a jiné církevní obřady, udílet a přijímat svátosti apod.).

Papež Mikuláš III. se snažil mocenské snahy Karla z Anjou omezit, zbavil ho (jen po dobu svého pontifikátu) titulu toskánského vikáře a římského senátora. Navíc Karlova pozice na Sicílii byla od sicilských nešpor (1282) ohrožena. V Pise znovu ožíval ghibellinismus, Florentané však za pomoci Janovanů a toskánských guelfů proti tomu zakročili a Pise vnutili návrat guelfů. Naopak z Arezza byli guelfové dočasně vypuzeni a ghibellini si v něm začali budovat nový opěrný bod. Avšak v **bitvě u Campaldina** (1289) Florencie s podporou Karla II. z Anjou tuto ghibellinskou moc rozbila. V bitvě se proslavil francouzský vojevůdce **Aimeric V de Narbonne** (Amerigo di Narbona), kterému Florencie přichystala triumfální uvítání. Bitvy se zúčastnil také Dante Alighieri, kterému v té době bylo 24 let.

Politická moc Florencie a její a hospodářský rozmach dále sílily, ovšem v pozadí probíhal boj mezi sociálními vrstvami. Od roku 1282 ve městě existovala nová forma vlády, kterou tvořili tzv. priori, zástupci měšťanů delegovaní zprvu velkými a později také středními cechy. Vedle priorů, jejichž počet byl v různých dobách různý (3–12), hrál významnou

roli také tzv. *capitano del popolo*, který zastupoval lidovou stranu a měl za úkol omezovat přílišný vliv šlechty, a rovněž *gonfaloniere di giustizia* (ministr spravedlnosti).

Významnou postavou florentské politiky byl **Giano della Bella**, který v době, kdy byl priorem, prosadil tzv. **Ordinamenti di Giustizia** (1293), zákon, který vyloučil z účasti na moci starou rodovou šlechtu, čímž dal ještě větší prostor měšťanům. Šlechtici, velcí pozemkoví vlastníci a jiní „magnáti“ byli z vedoucích míst dočasně vyloučeni, s podporou papeže Bonifáce VIII. se však vzbouřili, Giano della Bella musel z města odejít a jeho zákon byl revidován (1295).

Brzy však vypukly nové nesváry a konkurenční boj v nejzámožnějších vrstvách. Strana *guelfů* se rozdělila na umírněnější Bílé a radikální Černé (toto označení ovšem údajně vzniklo již dříve v městě Pistoia, kde se jednalo o dvě soupeřící větve rodiny Cancellieri; bílá a černá prý poukazovaly na barvu jejich vlasů). Ve Florencii patřili k Bílým rodiny Cerchi, Bardí, Spini, sympatizoval s nimi také Dante Alighieri. Hlavním představitelem Černých byl Corso Donati. Situace se velmi vyhrotila na přelomu 13. a 14. století, kdy si nárok na rozhodující vliv v Toskánsku činil jak nový císař **Albrecht I. Habsburský** (1298–1308), tak také papež **Bonifác VIII.** (1294–1303), který byl velmi panovačný a toužil po politické i ekonomické moci tak, že nakonec přivedl papežství k úpadku. Dostal se kromě jiného do vážného sporu s francouzským králem **Filipem Sličným** kvůli daním, které tento král ve Francii uvalil na duchovenstvo, neboť potřeboval peníze na válku s Anglií.

K Bonifácovým výrazným počínům patřilo vyhlášení tzv. **milostivého léta** neboli *jubilea* v roce 1300, které mělo veliký úspěch a přivedlo do Říma velké množství poutníků, což mělo pro Řím pozitivní ekonomický dopad. Významné pak bylo také vydání papežské buly ***Unam sanctam*** (1302), v níž si papež přisvojil nejvyšší duchovní i světskou moc (král nesmí soudit příslušníky duchovního stavu, každá lidská bytost musí být v zájmu své spásy podřízena papeži v Římě atd.). Bonifác měl i nadále spory s francouzským králem Filipem, kterého exkomunikoval, načež král vyslal za papežem do jeho sídla v Anagni svého kancléře Viléma Nogareta a pomstychtivého Sciarru Colonna s ozbrojeným doprovodem, aby papeže zajali a přivedli do Paříže (epizoda je známá též pod označením „*schiaffo di Anagni*“). Papež byl nakonec osvobozen obyvateli Anagni a vrátil se do Říma, kde za krátký čas zemřel. Dante Alighieri Bonifáce VIII. nenáviděl kvůli jeho vměšování do politických záležitostí Florencie a vyhradil mu místo v Pekle (XIX. zpěv), nicméně ponížení papeže vyslanci francouzského krále v Anagni odsoudil (Očistec, XX. zpěv, verše 85–90).

Ve Florencii se Bonifác VIII. chtěl prosadit jako rozhodčí mezi znesvářenými stranami. Na žádost Černých pozval do Florencie **Karla z Valois** s armádou (bratr Filipa Sličného; v roce 1301 přitáhl do Itálie, a to hlavně s cílem angažovat se ve francouzsko-aragonské válce o Sicílii), aby provedl převrat proti Bílým, kteří v té době drželi Florencii ve své moci. Akci podpořil mj. Bonifácův spojenec bankéř Geri Spini. Papeži nepokoje ve Florencii vyhovovaly, neboť mohly být dobrou záminkou pro jeho zasahování do místního politického dění. Karel se však přiklonil na stranu Černých, zatímco významní představitelé Bílých (**Vieri Cerchi, Dante Alighieri** aj.) byli nespravedlivě obviněni z odpovědnosti za vzniklé

nepokoje a museli odejít do vyhnanství. Mnohé z nich přijalo Arezzo – tradičně ghibellinské město. Dočasné útočiště v Arezzu našla také Petrarkova rodina, Francesco se narodil právě tam v roce 1304. Dante Alighieri našel útočiště v sídlech urozených rodů ve Forlì, Veroně a Ravenně. Do Florence už se nikdy nevrátil. Vieri Cerchi se snažil financovat odpor Bílých v zahraničí, Černí si však proti takovým snahám povolali na pomoc nepolského krále Karla II. z Anjou a jeho syna Roberta. Pistoia, Pisa, Arezzo a Bologna připravily vojenský úder proti Florencii ovládané Černými, byly však poraženy.

Novou nadějí ghibellinů, Bílých guelfů i samotného Danta byl císař **Jindřich VII. Lucemburský** (1308–13), který na podzim roku 1310 zahájil svou korunovační cestu do Itálie, během níž narazil na odpor guelfsky orientovaného neapolského krále **Roberta z Anjou** i samotné Florence ovládané Černými guelfy. Jeho císařská korunovace proběhla v létě roku 1312 v Lateránské bazilice. Potom vedl válečné operace v Toskánsku, dlouho obléhal Florencii, ale nedobyl ji. Uchýlil se tedy s armádou do Pisy a připravoval tažení proti Robertovi, který stál v čele guelfské strany a činil si nároky na ovládnutí celé Itálie. V téže době se císař v dokumentu zvaném „Costituzioni pisane“ pokusil zformulovat své pojetí císařských pravomocí a odmítl uznat papežské nároky na světskou moc. Nic ze svých záměrů však již nestihl uskutečnit, neboť v létě roku 1313 zemřel v obci Buonconvento poblíž Sieny; pohřben je v dómu v Pise. **Dante Alighieri** v Jindřicha VII. vkládal velké naděje a věnoval mu své latinské pojednání *De Monarchia*, kde mj. vyjádřil svůj názor, že císař získává svou moc přímo od Boha, tedy bez zprostředkující role církve, a že světská moc církve je neslučitelná s jejím původním ryze duchovním posláním.

Tažení Jindřicha VII. do Itálie popsal **Machiavelli** ve svých *Florentských letopisech* následovně: „Došla zpráva, že císař Jindřich táhne do Itálie, doprovázen florentskými odbojníky, jimž přislíbil, že je opět dovede do jejich vlasti. Vláda, aby měla méně nepřátel, uznala za vhodné snížit počet vypovězených a usnesla se, že jim povolí návrat, až na ty, jimž byl návrat zákonem jmenovitě zakázán. V důsledku toho zůstala dále ve vyhnanství většina ghibellinů a někteří z Bílých, mezi nimi Dante Alighieri a synové messera Vieriho Cerchiho a Giana della Bella. Mimoto poslali pro pomoc k neapolskému králi Robertovi, a nemohouce jí dosáhnout jako pouzí přátelé, propůjčili mu město na pět let, aby je chránil jako své poddané. Císař se ubíral přes Pisu a odtud přes Maremmu do Říma, kde v r. 1312 přijal korunu. Potom, rozhodnut, že si podmaní Florencii, táhl přes Perugia a Arezzo, utábořil se u kláštera San Salvi, míli od města, a zůstal tam padesát dní bez jakéhokoli výsledku. Vzdal se proto naděje, že by dosáhl v městě převratu, a od táhl do Pisy, kde se sicilským králem Fridrichem II. Aragonským smluvil nové tažení proti Neapolsku. Avšak za pochodu, když již doufal ve vítězství, zatímco král Robert se již obával pohromy, zemřel v Buonconventu.“

V Pise se v atmosféře obav ze silící moci guelfů chopil vlády diktátor **Ugucione della Faggiuola**. Florence spoléhala na pomoc krále Roberta, který do Toskánska vyslal svého bratra **Petra z Anjou** a posléze také Filipa z Tarentu a jeho syna Karla, které však Ugucione porazil v roce 1315 u Montecatini. Ugucione se pak zmocnil také města

Lucca, odkud ho později vypudil **Castruccio Castracani** z lucké rodiny Interminelli. Tento nový tyran a vojevůdce však byl také nebezpečný, zmocnil se Pistoie a nakonec i Pisy, navíc ohrožoval Florencii. Florentané jím byli poraženi u Altopascia (1325), oblast kolem Florencie byla zničena. Město si povolalo na pomoc Robertova syna **Karla, vévodu z Kalábrie**. Ten se měl ujmout vedení celé guelfské strany ve střední Itálii, aby zaštil království neapolské proti nadcházejícímu útoku císaře **Ludvíka IV. Bavorského**.

Literatura:

- MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon, 1981, 260 s., 16 bar. obr. na příl.
- COMPAGNI, Dino a Giovanni VILLANI. *Florentské kroniky doby Dantovy*. Praha: Odeon, 1969, 637 s., obr. příl.
- MACHIAVELLI, Niccolò. *Florentské letopisy*. Praha: Odeon, 1975, 500 s., 38 s. obr. příl.